

Ember és technika viszonya a digitális korban

Kiss Károly

2026 április - május

(előadás a Filozófiai Vitakörben és a Bolyafészekben)

+
•
○
Milyen szerepet játszik a technika
az életünkben?

Megváltozik-e emberi lényegünk,
mivoltunk a digitális korban?

És egyáltalán, mi az? Miben rejlik?

+
•
○

Kiindulópont:

- Eddigi történelmünk során a technika eszköz volt.
- De most több annál. A digitális technika
 - - alkotótársunk
 - - beszélgetőpartnerünk
 - - felvált minket, sőt, helyettesít a szellemi munkában
 - - fizikailag is alkotórészünké válik

Tartalom

I. Ember és technika - filozófiai áttekintés

II. Új képességeink a digitális korban; szingularitás

III. Mi az emberi lényegünk?
Meváltoztatja-e azt a digitális technika?

I. Filozófiai áttekintés

A görög filozófiában

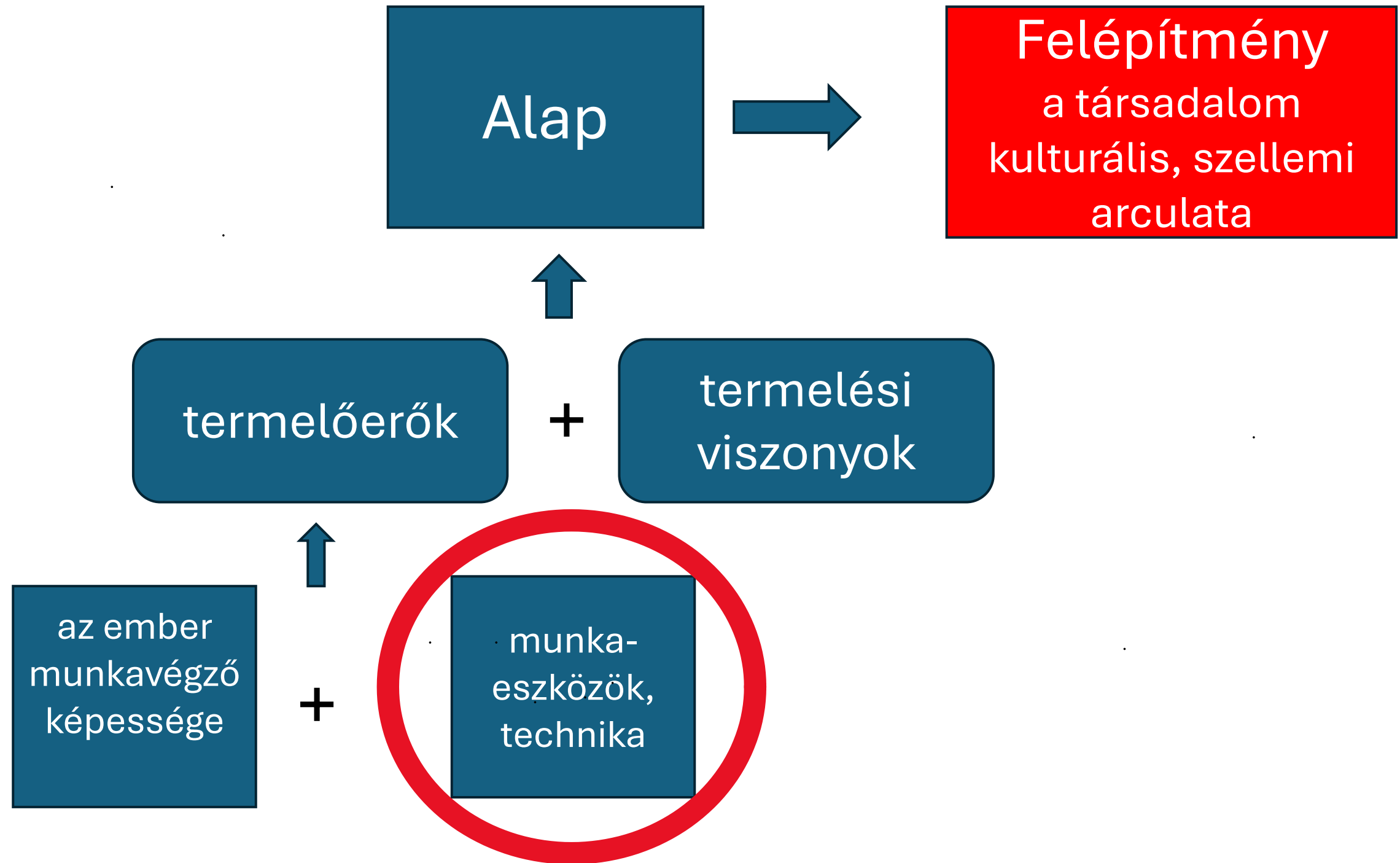
- A techné: eszköz, rajtunk kívül áll, semmi köze az emberi lényeghez

A marxizmus formációelmélete

- Marx: Gazdasági-filozófiai kéziratok 1844-ből
- Marx-Engels: A német ideológia (1845-46)

Alap

Felépítmény
a társadalom
kulturális, szellemi
arculata

termelőerők

+

termelési
viszonyok

az ember
munkavégző
képessége

+

munka-
eszközök,
technika

Polgári oldalról Martin **HEIDEGGER** kritizálta a technikával kapcsolatos metafizikus szemléletet (*1966: Már csak egy Isten menthet meg bennünket*)

- A technikát általában a célok eléréséhez használt semleges eszköznek tartják. Ezzel szemben Heidegger azt próbálta meg bizonyítani, hogy **a technika változása világszemléletünk megváltozásához vezet.**
- **A modern technika már nem »munkaeszköz«, és lényegét tekintve már semmi köze a munkaeszközökhöz.**
- Még nincs olyan szemléletünk, amely a technika lényegének megfelel.
- „Az áthagyományozott metafizika gondolkodásmódja, amely Nietzschevel lezárult, semmilyen lehetőséget nem nyújt már a most még csak kezdődő technikai világkorszak alapvonásainak gondolkodva történő megtapasztalására.”

Bernard Stiegler **(1952–)**

technofilozófiája

A technika antropológiai komponensünk?

- „A technicitásnak eredetileg szerepe volt az emberré válásban. Ezért van az, hogy az emberi lényeg csak véletlenszerű. [...] Az ember abból az önmozgásból születik véletlenül [evolúció], melyet a lényeg hiánya okoz.”
- Az ember az egyetlen olyan élőlény, mely mesterségesen kialakult tulajdonságokkal rendelkezik. A tárgyiasság/tárgyiasultság lényeges összetevőjét alkotja.
- A technika a humánium „exteriorizálása”, a technika a humánium megtestesülése, a technika formát ad a humánumnak, a humánium mindig a technikán keresztül „konstituálódik”.
- **A technika Stiegler számára nem emberi cél vagy kívánság elérésére szolgáló eszköz, hanem ellenkezőleg: az „emberi” az, ami technikai formát ölt, és az „emberi” technikailag „konstituálódik”.**

Stiegler - összegezve

- *A technika maga az emberi lényeg, azok a tulajdonságaink, amelyek nem a biológiai evolúció során jöttek létre.*

Emberréválási koncepciók

- Marx és Stiegler: eszközhasználat, technika
- **Az öntudatot** tekinthetjük az embert az állatvilágtól megkülönböztető jellegzetességnek, bár az emberszabású majmoknak is van öntudatuk.
 - A tudat kialakulása (emergens jelenség és Michio Kaku: a tudat mint kontinuum)
- Harari **az elvont gondolkodás képességét** tartja döntőnek az emberré válásban, mely szerinte úgy 70 ezer évvel ezelőtt, mutáció révén alakult ki.
- **A gondolkodás és a nyelv** Chomsky szerint sem folyamatosan, hosszú idő alatt, hanem viszonylag gyorsan alakult ki, és az idejét ő is 70–100 ezer évvel ezelőttre teszi
- Csányi Vilmos: a társasági, **közösségi létet** tartja döntőnek, míg a legfontosabb emberi tulajdonságnak közösség szervező képességünket

Technika és kultúra

- **Stiegler** a technikával kapcsolatban gyakran használja a „prosztetikus” jelzõt, amely segítõt, támogatót jelent. **A technika** tehát az az emberi tulajdonság, amely **létrehozza, „támogatja” a kultúrát.**
- A kultúra és a technika között nem lát ellentmondást; sőt, mivel a technika a kultúra feltétele, abszurdnak találja a szembeállítást.
- A kultúra – **Freud** megfogalmazásában – állati ösztöneink „szublimálása”, azaz megszelídítése, az agresszív ösztönök pozitívvá, kreativitássá változtatása.
- **Konrad Lorenz:** az állat nem öli meg a fajtársát
- **Csányi:** a háború kulturális fejlemény—
- Civilizáció és kultúra

II. Új képességeink a digitális korban; szingularitás

A generatív MI-nak köszönhetően

- **A generatív MI-nak köszönhetően** szellemi képességeink hihetetlenül kitágultak:
 - Tudományos, kutatási feladatokat végeztethetünk (Hassabis és Jumper)
 - Digitális ágenseket bízhatunk meg tudományos, kutatásifeladatok elvégzésével
 - Irodalmi, képzőművészeti, zenei alkotásokra vagyunk képesek
 - 3. Lutheri forradalom

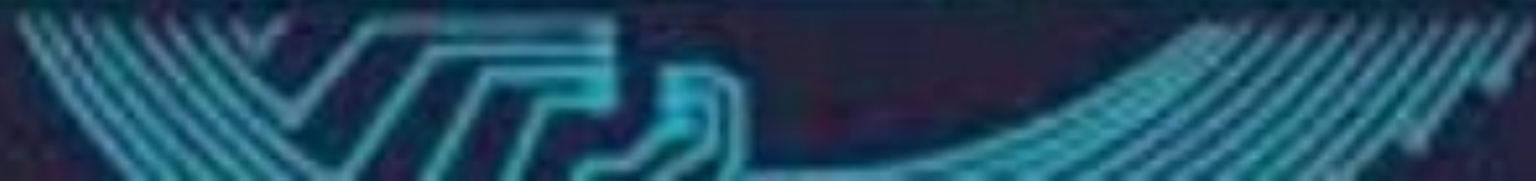

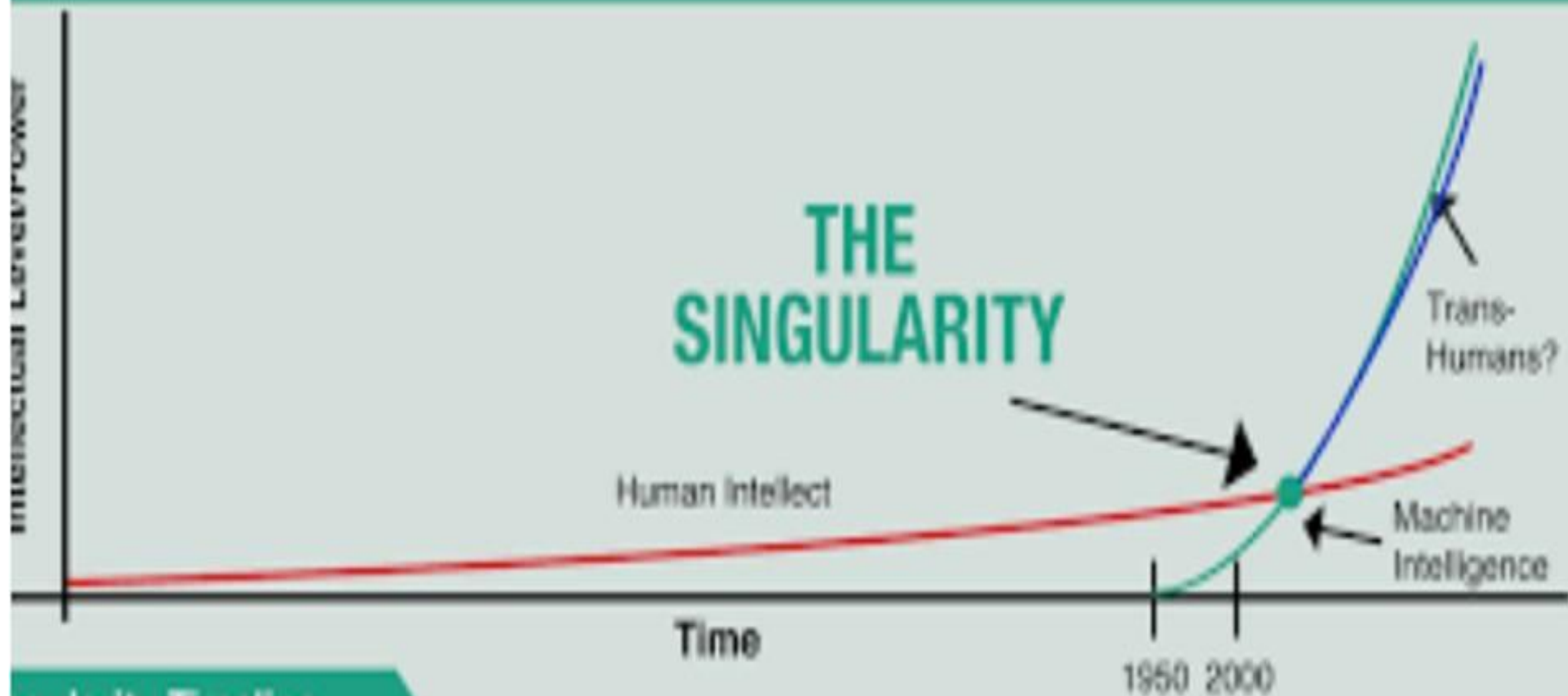
A bio- technológiának köszönhetően

- A **biotechnológiának** köszönhetően:
 - - **nanoeszközök** a véráramban
 - - **génszerkesztés**: utódaink tetszés szerinti tulajdonságokkal történő ellátása: (CRISPR-Cas9 „génolló”; Jennifer A. Doudna és Emmanuelle Charpentier (2020 Nobel)
 - . **klónozás** (Dolly, 1996)
 - . a gyógyászatban: **egyéni szabott gyógyszerek** (a genomika révén)

SINGULARITY

Singularity Timeline

...e in human intellect could be driven by integrating with machines in the future

A szingularitás felé

- Közvetlen kapcsolat a digitális eszközeinkkel
- Az emberi agy letöltése egy adathordozóra
 - C elegans (fonalféreg) 1986-ban: 302 neuron és 7000 szinapszis
 - majd a muslica 2020-ban ...)
- Letöltött elmék és ezek kombinálása – hibridek
- Ha majd a MI-nak tudata lesz emberi és gépi intelligenciák keveréke...

Letöltött emberi és gépi elme kombinálása – a feladatok függvényében...

Az eszközhasználatról

- Egy mai fiatal mobilja... (exocortex – mint a mikrobióm, a baktériumaim)
- Korábban: pl. szemüveg
- Beavatkozások: (szürkehályog-műtét)
- MI:
- Implantátumok:
 - Egészségjavító implantátumok
 - Kiterjesztő implantátumok, eszközök
 - Intelligenciajavító, tudásbővítő eszközök és implantátumok
 - NFC és RFID implantátumok (beültetett mikrochipek)
- Az oktatásban
- Korrektség, egyenlő esélyek, tisztesség?
- Hubble űrteleszkóp és távcső

Koevolúció

- Nem csak nekünk kell alkalmazkodni a technológiához;
- A technológiai is alkalmazkodik hozzánk:
 - A beszéd felismerés evolúciója:
 - Dragon Systems: speciális hardware kieg. + órákig tartó tanítás
 - Dragon Dictate: minden szót külön ejtsünk ki
 - Dragon NaturallySpeaking: folyamatos beszéd
 - Apple Siri: a szöveg begépelése helyett telefonba bementés
- Az írás-olvasáshoz hasonló képességgé kell válnon: a számítógépprogramozás

A folyamat vége: Szingularitás?

- Összeolvadunk a technológiával (Kurzweil)
 - - elvesztjük-e emiatt alapvető emberi tulajdonságainkat?
 - - Ez a homo sapiens végét jelentené?
 - . Veszélyes-e a digitális technika az emberre?
 - . Ki lehet-e ebből maradni?

- +
-
-

III. Mi változik? Mégsem a technológia az emberi lényegünk?

Más emberek lettünk-e, leszünk-e?

- Anyagi és szellemi képességeink hihetetlenül megnöttek
- De mi magunk megváltoztunk-e?
- Megváltoztak-e alapvető erkölcsi értékeink?
- Marx és Stiegler szerint a munkavégzés, a technika a fő antropológiai komponensünk; vagy mégsem?
- **Mégis csak a humánus, az együttérzés, az empátia, a segítőkészség az alapvető „antropológiai komponenseink”?**
- **És ezek honnan származnak? – AZ EVOLÚCIÓBÓL!**

- **A TECHNOLÓGIA MÉGIS CSAK ESZKÖZ?**

Humánium a digitális korban

- Félelem, sőt pánik az általunk létrehozott technológiától: kiirt minket, elvesztjük lényegi emberi tulajdonságainkat
- Az előzőek szellemében: most a digitális technika az emberi lényegünk, most abban konstituálódik az emberi lényeg
- Miért félünk a digitális technikától, ha a technika alapvető emberi komponensünk; ha mi magunk vagyunk a technika?
Meváltoztatja-e a technika az alapvető erkölcsi értékeinket?
- **A TECHNIKA MÉGIS CSAK RAJTUNK KÍVÜL ÁLLÓ DOLOG?**

Mi az emberi lényegünk? - szerintem

- A technika?
- ***Nem! A humánium! (szeretet, megértés, segítőkészség...)***
- Honnan származik? - Az evolúcióból.... **evolúciós örökségünk!**
- A technika: eszköz!
- A technika lényeges szerepet játszott az ember kialakulásában, de nem az a lényegünk!
- ***Technika – Civilizáció - Kultúra - || Humánium***

Kiss Károly:

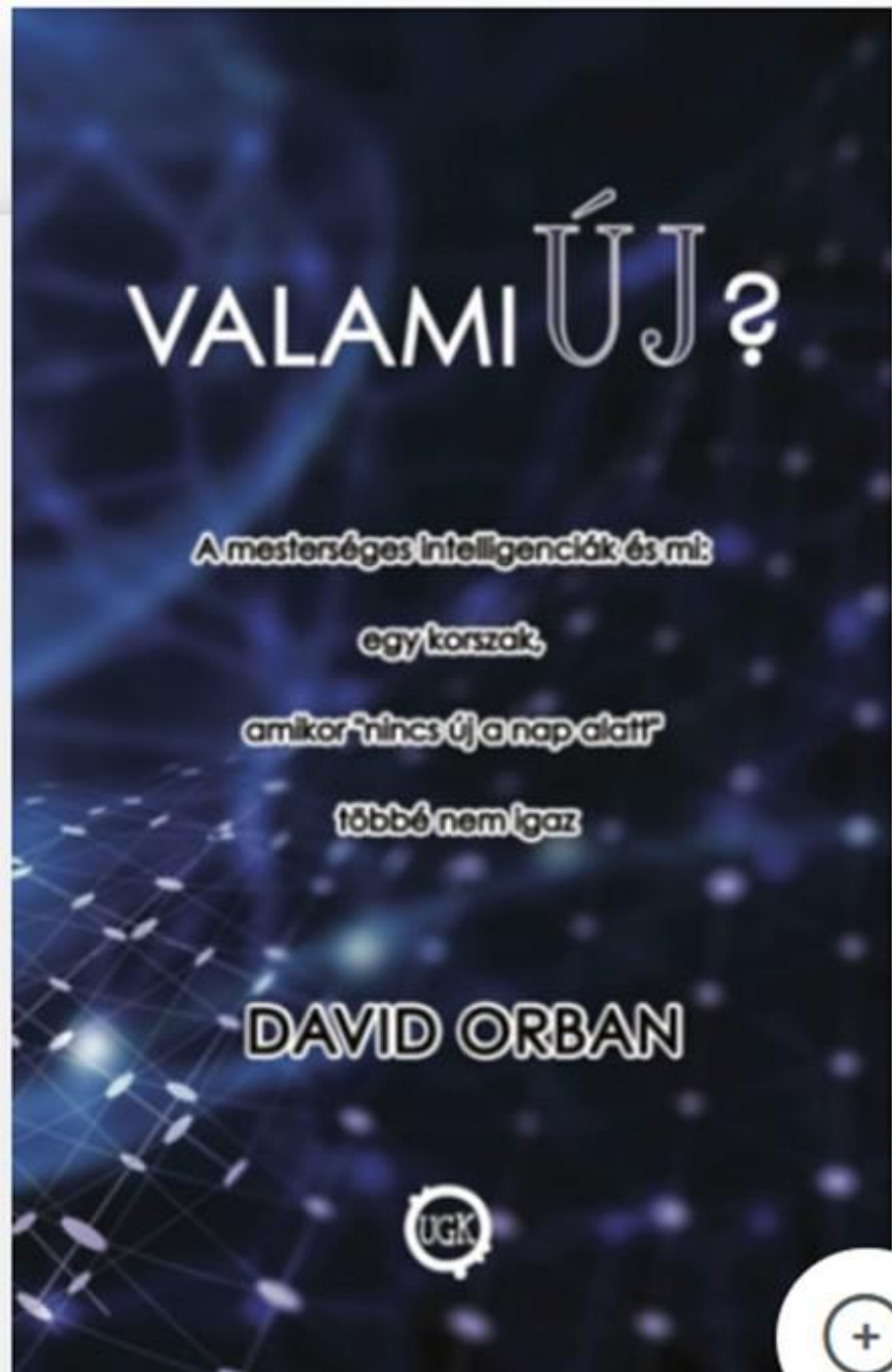
Kinek a kezében van a sorsunk?
Technofilozófia

https://utodaink-jovoje.hu/mi-konyv/az_en.pdf

(283-294. old.)

Individualizáció, személyiség,
mesterséges intelligencia. Azén múltja,
jelene és jövője egy digitális korban

L'Harmattan 2023

A mesterséges intelligenciák és mi
Egy korszak, amikor a „nincs új
a nap alatt” már nem igaz

Underground Kiadó 2024